

NAŠI ZAPISKI.

SOCIALISTIČNA REVILJA.

Št. 2. (Februar.)

LETO X.

VSEBINA:

UVODNIK. — DR. H. TUMA: SEKSUELNI PROBLEM.
— H. PAJER: SCOUT. — DR. ANT. UHLIŘ: O
NOVI SOCIALNI FILOZOFIJI. — PREGLED: LITE-
RATURA. — IZ ČASOPISOV IN REVILJ. — DOŠLE
— — — — — KNJIGE. — — — — —

UREDNIK IN IZDAJATELJ: Dr. HENRIK TUMA V GORICI.

- - - LASTNIK: KONZORCIJ NAŠIH ZAPISKOV. - - -

V GORICI 1913.

TISKA: „GORIŠKA TISKARNA“ A. GABRŠČEK.

Naši Zapiski izhajajo vsakega 1.
v mesecu.

Naročnina: Za Avstro - Ogrsko
za vse leto 5 K s poštnino vred,
za pol leta in za četrť leta so-
razmerno ; za Nemčijo 5 K 80 v.,
za ostale države 6 K 40 v. —
Posamezna številka 42 v.

Rokopisi in časopisi v zameno
naj se pošiljajo na uredništvo,
naročnina in reklamacije pa na
upravo Naših Zapiskov v Gorici.

**Prihodnja dvojna številka izide
prvega maja. Pošlje se vsem dose-
danjim adresatom. — Redor misli ostati
naročnik naj pošlje zaostalo naročnino, ker
- - se sicer dopošiljanje lista ustavi. - -**

Za uredništvo in upravo
Dr. H. Tuma.

V zadnji dobi politične in gospodarske krize, ki se vleče že izza l. 1908. t. j. izza dobe, ko se je pripravljala in izvršila aneksija Bosne in Hercegovine, smo videli celo vrsto dogodkov, ki so nas silili k premišljevanju. Na mislih so nam dogodki, ki so se odigravali pri nas Jugoslovanih. Ti dogodki so bili povečin umetno izzvani, zvijačno ustvarjeni in zavratno aranžirani. Ti dogodki so bili inscenirani z vednostjo t. zv. odločilnih faktorjev, prav visokih faktorjev, in sicer zato, da se z njimi opraviči, oziroma utemelji potreba in nujnost raznih izvenrednih in ne-navadnih odredb med Jugoslovani. Četudi le navidezno!

Vsi ti dogodki so bili uprizorjeni tako, da človek ne ve, ali se je to zgodilo iz hudobije, iz proračunane zlobnosti, ali pa iz grozovite neumnosti. Vzemimo že veleizdajniški proces v Zagrebu ali Friedjungovo pravdo na Dunaju, demonstracije v Dalmaciji ali šikane na Slovenskem — tega vtisa se ne moremo ubraniti, da je režiser, ki je vse to povzročil in izzval, od sile neukreten in neroden, pa naj si bo že hudoben ali neumen.

Dejstvo je, da se je v začetku 20. stoletja težišče avstrijske politike, vnanje in notranje, premaknilo iz severa na jug, četudi naši vodilni faktorji tega niso opazili. Nekateri tega še danes ne verjamejo! Če bi imeli smisla za politično življenje, bi bili nekaj takega slutili že l. 1897, ko se je začela združevati hrvaška omladina s srbsko in slovensko. Nikakor pa niso mogli tega razvoja več prezreti, ko je bil Khuen strmoglavljen na Hrvaškem: takrat je bila že popolnoma jasno načrtana pot!

Toda čemu rekriminacije sedaj zaraditega?! Saj najbolj so bili tepeni od dogodkov zadnjih par let, zadnjih par mesecev tisti, ki si niso hoteli sneti obveze izpred oči in ki niso hoteli izpregledati. Prestiž Avstrije — kje je? Ni ga; nadomeščen je pa s sovraštvom. In to sovraštvo je takšno, da pri Jugoslovanih ni več Turek smrtni sovražnik, marveč — Avstrija. Ne pravimo s tem nič novega; le pribijamo to resnico višje.

Omenjati pa moramo še nekaj drugega, kar je sila važno. Cuvajev režim na Hrvaškem, germanizacija na Slovenskem, sekature v Dalmaciji, absolutizem v Bosni in Hercegovini so stvari, ki se dopuščajo z vednostjo in soglasjem t. zv. odločilnih faktorjev, prav visokih faktorjev. Občutimo vsi, da so te stvari do svojega jedra krivične in pogubonosne v vsakem oziru. Za naš narod in za t. zv. odločilne faktorje. Razmerje našega naroda do teh faktorjev ni bilo še nikdar jasno. Najmanj takrat, ko je pel Koseski, da »hrast se omaje in hrib, zvestoba Slovincu ne gane!« Poznej ga naši političarji tudi niso mogli ali hoteli natančneje precizirati. Tako tavamo še danes pravzaprav v temi. In vendar se ne moremo več umikati vprašanju: kakšno je, kakšno bodi razmerje Jugoslovanov napram avstroogrski državi, napram dinastiji?

Jugoslovanski političarji, premišlujte in natočite nam jasnega odgovora; zakaj čas hiti!

DR. H. TUMA:

Seksuelni problem.

IX.

„Es gibt Menschen, die gehen ihren Weg. Die brauchen der Zügel nicht.“ (So ljudje, ki hodijo svoja pota. Taki ne potrebujejo vajeti.) Fürth.

„Die Natur lässt sich nicht verleugnen; nicht priesterliches, nicht göttliches Wort vermag den Sexualtrieb aufzuhalten. Die Ruhe tritt erst wieder ein, wenn das normale Ziel der Ehe erreicht wird.“ (Priroda se ne da zatajevati; ni duhovniška, ni božja beseda, ne more ustaviti spolni nagon. Pokoj nastopi šelej tedaj, ko je normalni cilj zakona dosežen.) Leute.

„Im Liebestrieb selbst hat man den Ausgangspunkt seiner Veredlung zu suchen.“ (V ljubezenskem nagonu samem je iskati izhodišče za njega požlahtnitev.) Ellen-Key.

J. J. Rousseau: »Krepostni človek je atlet, ki ljubi boriti se nag i prezira vse nečimurne okraske, kateri bi mu ovirali razvijati njegove sile, i katerih večji del je bil izmišljen le radi tega, da bi pokrilo to ali drugo nakazo.«

Za škofom-duhovnikom, za medicincem in umetnikom pečal se je s spolnim problemom pedagog. V letopisu 1910 je napisal

II. Schreiner članek: »O seksualni vzgoji«. Naslanja se na dr. Försterjevo knjigo: »Sexualethik«, ki naj bi bila »eine Auseinandersetzung mit den Modernen«. Pravzaprav Schreinerjev članek ni drugega nego površen izvleček iz te knjige. Kar je sam povedal, je prazno in nesamostojno. Ravnatelj Schreiner ima naravnost banalne nazore o človeškem telesu. Govori o silno »kočljivih rečeh«, ki so sramotne, ponižujoče in ostudne, govoriti se mora o njih le kakor zdravnik na korist svoje umetnosti (!), o najostudnejših stvareh na človeškem telesu.« Trdi, da je spolni nagon v naši dobi obolel in podivjal. Sicer priznava, da je ves človeški »napredek« odvisen od spolne moči. Po tej tezi bi se smelo zahtevati, da nam g. ravnatelj nekoliko bolj odkrito in s spoštovanjem razpravlja o tej »največji moči« človeka. Vendar napravlja cela razprava vtis, kakor bi se pisec ogibal stvari in raje še enkrat premleval že tolikokrat premlete fraze. Kedar hoče biti nekoliko temeljit, citira Försterja. Ob današnjih razmerah med učitelstvom na Slovenskem je naravno, da stoji g. ravnatelj Schreiner na strogo krščanskem ali prav rečeno na katoliško-cerkvenem stališču. Od izkušenega pedagoga bi pač morali pričakovati več lastnega znanja in lastnega prepričanja. Najbolj žalostno je, da ne veje iz cele razprave nikjer ljubezen do predmeta, nikjer spoštovanje do spolnega akta kot velicega naravnega pojava. Ves organski svet rastlinstva in živalstva kaže svoje bujne strani v spolnem življenju in vse to veličastje je v razpravi Schreinerjevi silno »kočljivo« in spolni organi človeka »ostudni«. Skoraj še priporoča bajko o štorclji! Nezakonsko mater ima za nesrečno, dasi jo dela nesrečno le katoliški zelotizem. Za nezakonskega nedolžnega otroka nima dobre besede, seveda so za katoličane »pankrti« izmečki človeške družbe. Während ein geringer Procentsatz der unehelichen Kinder militärtauglich ist, rekrutiert sich die Welt der Verbrecher, Dirnen und Landstreicher zu einem erschreckendem Teil aus unehelich geborenen. (Dočim je le majhen odstotek nezakonskih otrok za vojaštvo, izbira se svet hudodelcev, vlačug in potepuhov strašečim delom iz nezakonskih rojencev). Leute. Kedo je temu kriv: nedolžno dete, nezakonska mati — ali pa cerkev, država in človeška družba?

Pedagog Schreiner večkrat poudarja potrebo spolne vzgoje in poduka; kakšen naj bo, tega ne pove. Često se izgublja v nerazumljive stavke, n. pr. »Kolikokrat premagamo topo voljo, toliko je etično spoznanje mogoče«, »Prostodušnost, postavlja telesne potrebe v središče izobrazbe, najde svoj samoumen izraz v popolnoma navadni brezsravnosti«. Vprašali bi gospoda pedagoga,

kateri resni človek sploh telesne »potrebščine« stavi v izobrazbo!? G. ravnatelj tudi pojma potrebščine in potrebe meče eno med drugo. Sploh je težko precizirati, kaj si predstavlja pod telesno potrebo. Kaj so socialne in duševne potrebščine? Kakor katoliški polemiki in zelotje, podlaga modernim, da ti zahtevajo, naj spolno življenje nadvlada vse druge življenjske smotre in ozire. Kedo, kje? Citira napačno pisateljico Ellen Key. Ta nikjer ne priporoča pohotnosti in strasti, marveč proslavlja le visoko psihično ljubezen. Jedro njenih spisov je, da spolno življenje na sebi človeku ne zadošča, ni ljubezen, marveč je bistvo visoke ljubezni psihično stremljenje po harmoniji duš. Ako je g. ravnatelj čital Ellen Key in tako o njej piše, je ni razumel ali pa, kar je hujše, je neče razumeti. Vsi moderni priznavajo moment samozatajevanja, ki je bistvo altruizma, le da se moti Schreiner, ako trdi, da je ta moment prodril iz nabožnega čustvovanja v ljubavno življenje. Biologična resnica je, da je spolna ljubezen ustvarila samozatajevanje in se je v razvoju človeštva čustvo samozatajevanja spojilo s stremljenjem po spoznavanju, oboje v stremljenje po neskončni enoti in celoti, kar je v bistvu religija. Naravnost nemogoče je, da bi moderni učenjak iskal na človeku prve in temeljne pojave duševnega življenja v religiji, estetiki, etiki in logiki. Enostavno je predpolagati, da se je moral na človeku najprej razviti jak život, jaki živci, jak spol in da je šele potem, ko je vse to bilo obrazovano (gestaltet), moglo nastopiti psihično življenje. Ako je v psihičnem življenju zaslediti kot zadnjo in najvišjo smer stremljenje po enoti in celoti, ako se v religiji etiki in logiki ne more zaslediti druge smeri in moči, že iz tega sledi z nujnim sklepom, da mora to najintimnejše stremljenje izvirati iz različnih in številnih ednostavnih tokov in smeri, ki so se ob razvitem centraliziranem živčenju, v enotnem psihičnem delovanju združile v eno samo smer. Das unausrottbare Streben nach Zusammenhang und Einklang unseres Denkens, Fühlens, Wollens und Handelns ist allerdings in uns vorhanden. Das ist eine lebendige, keine abstrakte Idee. (Neiztrebljivo stremljenje po zveznosti in soglasju našega mišljenja, čustvovanja, hotenja in dejanja biva vsekakor v nas. To je živa, ne abstraktna ideja.) Franc Staudinger. Nelogično je torej trditi, da je ljubezen nastala vsled religije, namesto da bi se po zgodovini života in duše človeka konstatiralo, da je spolna ljubezen z materinstvom in otroško ljubeznijo podlaga vsemu altruizmu. Res pa je, da je spolna ljubezen pridružena religioznemu čustvovanju in isto z vso svojo prirodno močjo prevela. Vsa moč religije leži ravno v tem, da v njej vidimo neločljivo prepojitev

dveh zadnjih nagonov t. j. nagon po spoznanju in nagon po združitvi, t. j. spolni nagon. Čista sublimirana ljubezen brez vsake spolne torej prirodne podlage je nemogoča in za človeka tudi nerazumljiva. Še tako čista devica, četudi zaprta od prve mladosti v samostan, ko kleči pred Rafaelovo Madono in moli z vso dušo in polnim srcem, izraža v svoji molitvi neskončno hrepenenje prirodne spolne združitve.

Iz straha in trepeta človeka pred elementarnimi pojavi prirode postalo je hrepenenje po spoznanju. Abhängigkeitsgefühl ist primär. (Čustvo odvisnosti je prvotno) Reitzenstein. Preko detumescence in kontrektacije je postala spolna, visoka ljubezen. V materinstvu se je obrnila v smeri altruizma. Spolni nagon, ki žene moža proti ženi, je na sebi egoističen in tudi ljubezen matere k otroku ni v zadnjem bistvu družega nego egoističen nagon ohranitve samega sebe. »Die Liebe der Mutter zum Kinde ist der Ausdruck des jedem Lebewesen eigenen Selbsterhaltungstriebes, der sich vom eigenem Leibe zu dem des Kindes übertragen hat.« (Ljubezen matere do otroka je izraz vsakemu živemu bitju lastnega nagona ohranitve sebe, ki se je od lastnega života prenesel na otroka.) Ostwald. Naturphilosophie. »Dass beim Menschen wie beim Tiere die Elternzärtlichkeit aus Mühen und Opferwilligkeit entsteht, damit steigt und fällt.« (Da pri človeku kakor pri živali nastane nežnost starišev iz truda in požrtvovalnosti in s temi raste in pade) Ellen Key. S spolno ljubeznijo družilo se je prvo iskanje lepote in prvo stremljenje, svoje počenjanje in nehanje urediti sebi in drugim v korist t. j. spolna ljubezen je tudi prirodni temelj estetiki in etiki. Prva konfesija iz strahu in trepeta bila je fetišizem in malikovanje; ko se je z religijo združil moment spolne ljubezni z estetičnimi in etičnimi čustvi, nastala je višja religija. Liebe ist das Innewerden nicht nur der eigenen Ganzheit und Einheit, sondern der letzten Lebenszusammenhänge überhaupt. (Ljubezen je zavedanje ne le lastne celote in enote, marveč zadnje življenske zveznosti sploh.) Lou — Salome. Ako je spolnost smer in stremljenje k fizični celoti in enoti, ako je umetnost stremljenje k čustveni celoti in enoti, ako je logika stremljenje k miselni celoti in enoti, ako je etika stremljenje po celoti dejanja, smemo reči, da so se v religiji vse te smeri v enem samem stremljenju po vesoljni enoti strnile. Die Macht der grossen Liebe den Wert eines Menschen für die Menschheit zu steigern ist nur mit der religiösen Glaubensglut oder der Schaffensfreude des Genius zu vergleichen, übertrifft

aber beide an allseitiger Lebensteigerung. (Moč ljubezni, da stopnjuje vrednost človeka za človeštvo, da se primeriti le z religioznim verskim žarom ali pa s tvornostjo genija, presega pa oba v vsestranskem višanju življenja.) Ellen Key. Tu Key še premalo veljave daje ljubezni. Ona je temelj in predhodnica estetiki in religiji, brez nje bi estetika in religija bili mrtvi. Psihijater Krafft — Ebing taji vsako mogočnost pristne umetnosti in poezije brez seksualne podlage. Pedagog Schreiner hoče vzgajati mladino za ljubezen, govori pa o pohotnosti in polteni revščini, mesto da bi vso bogatost prirodne ljubezenske sile razsvetlil. Bori se proti nagonu detumescence in nizke kontrektacije in vendar je pogoj novi seksualni pedagogiki spoštovanje mladine do lastnega spola in poznanje visoke prirodne funkcije. — Posebno orodje Schreinerjeve razprave so puhlice kakor neomejeno življenje, značajna krepkost, nezvesta surovost i. t. d. Ob enem je terminogija, kolikor se sploh o nji more govoriti, konfuzna. Enoženstvo in zakon mu je vseeno. Čut ljubezni je der Liebessinn in ne čustvo ljubezni. Prosta (ledig, ohne Bande) ljubezen ni svobodna (freie — selbstbewusste) ljubezen. Res je, da gola prostost bi ubila ljubezen. Kaj pomeni stavek »duh poltne nestanovitosti, ki leži v preziranju nepremakljivega reda.«? Kaj pomeni stavek »naj se vzgajajo erotični nagoni moževi po neomahljivih predpisih.«? Kedo in kje trdi, da spolno razmerje moža in žene, razmerje starišev in otrok ne zahtevajo norm, družabnega zakonodajstva? No, kakor je cerkev le sredstvo za pospeševanje in vzdrževanje religioznega čustovanja, tako je tudi država z zakonom le sredstvo pospeševati in vzdrževati monogamijo in rodbino. Cerkev in zakon nista cilj samima sebi, marveč sta sredstvo vzgoje. Ravnatelj Schreiner priznava »novotarjem« celo čiste smotre, odreka jim pa poznanje življenje in sredstev do smotra. Podtika jim, da so kot edino sredstvo proti spolnosti in kot »novo spolno etiko« našli le postopanje, kako zabraniti spočetje in zavirati nezdravo razplodbo. Kako malo resno! In vendar gre ves boj moderne, ne za sredstva spolnega uživanja, marveč za vprašanje, kako dvigniti človeštvo in spolne pohotnosti, po drugi strani pa tudi iz druge nizkote t. j. zaničevanja lastnega spola. Ta druga nizkota je plod katoliškega dogmatizma in celotizma. 2000 let bo kmalu, kar si je »Kristusova cerkev« do današnjega dne priborila največji mogoči vpliv in stoletja bila je samovladarica nad evropskimi državami. Mar je mogla cerkev preprečiti vse spolno zlo? Mari je mogla odstraniti prostitucijo iz sebe? Moderni tudi ne zanikajo religije in sorodstva ljubezni z religijo, odvrtaajo od sebe le neplodni dogmatizem in

misticizem. Spoznanje samega sebe, spoznanje prirode, spoznanje funkcije spola, vnema do dela je moderno sredstvo za npravni napredek in vzdrževanje npravnosti. Ako bi bila cerkev vršila svojo polno nalogo, ako bi bila rabila primerna sredstva za vzdrževanje npravnosti, ako bi bila cerkev zadoščala, ni bilo treba modernih. Nauk modernih je reakcija proti neplodnosti nauka starih. Dr. Forel nikjer ne priporoča tehničnega vposeganja v spolno življenje, nasprotno ga strogo izključuje in priporoča je le proti bolezni in proti oslabevanju zaroda. Kulturni človek mora imeti toliko svobodne volje, da brani človeški rod! Tehnična sredstva ne pospešujejo nenravosti marveč jo zavirajo že s tem, da uče človeka biti opreznega, da ga uče tudi pri spolnem aktu preudarka. Kedor je telesno in moralno pokvarjen, temu cerkev s svojimi najlepšimi nauki ne more nič pomagati, na mestu je le zdravnik in tehnična sredstva. Le toliko hoče reči Dr. Forel. Die ungeteilte Liebe und die vollkommene Treue gehören zu den Fundamenten unserer ganzen sozialen Kultur. (Nedeljena ljubezen in popolna zvestoba spadajo k temeljem naše cele socialne kulture.) Forel.

Kakor je Ellen-Key propovednica velike ljubezni, tako hoče biti Dr. Forel dobrotnik bolnega človeštva. Sploh pa — in to ravnatelj Schreiner sam zahteva — kdor hoče o kakem predmetu govoriti, mora ga poznati. Pedagog Schreiner se menda z medicinsko stranjo preservativov »iz sramežljivosti« ni pečal. Sicer bi bil moral vedeti, da isti ne dvigajo poltnosti, marveč jo znatno znižajo in često izpodkopljejo spolno moč. Preservative gegen Abstinenz sind absolut nicht zu empfehlen. (Branilna sredstva proti vzdrževanju absolutno niso priporočljiva.) Löwenfeld. Der Frau schadet die Preventivpraxis auch seelisch nicht entfernt so, wie dem Mann. Für das männliche Geschlechtsempfinden ist es direkt korrumpierend. (Ženi raba preventivnih sredstev duševno niti od daleč tako ne škoduje kakor možu. Možko spolno čutenje naravnost izprija.) Forel. Žena je v bistvu defenzivna, mož je agresiven, vsled tega mora ustavljanje bistvenega moževega čutenja vplivati na njegovo dušo vsekdar deprimitivno. Noben zdrav in inteligen ten človek ne bode trajno rabil preservativov, da mu služijo v slast, marveč le v varstvo in to v najmanjši meri. Inteligen ten človek, ki je morda iz dobrih namenov rabil preservativ ali pa, ki je bil prepričan, da so neškodljivi, jih po več ali manj kratki rabi sam odloži. Dr. Forel pravi, kedar nočem in ne smem imeti otrok, spolni nagon ni več potreben; da si spolni nagon ustvarja tudi zakonsko ljubezen. Zaman je zahtevati, da pri

krepkem možu, ki se vzdržuje, ostane še abstraktna ljubezen, posebno takrat, ko soproga izven spolne privlačnosti nima ničesar, kar bi ga vabilo. Forel je torej celo mnenja, naj se krepak mož, kadar ne gre več za zarajanje, popolnoma vzdrži in obrne svoje moči na delo. Po Forelu bi morala mož in žena porajati toliko časa, dokler se priroda oglašča, kajti nista ona poklicana zabraniti bodoči rod. Res pravi nasprotno Dr. Rutger: »Die Preventivtechnik ist nur eine Fortsetzung des grossen Kulturprozesses, der das Natürliche der Vernunft unterwirft.« (Preventivna tehnika je le nadaljevanje kulturnega procesa, ki podlaga prirodno človeški pameti.) Tudi Löwenfeld ne smatra raba preservativa kot neetično, kedar gre preprečiti bolezen ali pa, kedar nastopi nemogočest vzgajati otroke. Ta medicinec trdi, da raba preservativa le neznatno škoduje zdravju; kedar rabi žena preservativ, sploh ni posledic. Po drugi strani Hegar odločno trdi, da ima raba preservativa neugodne posledice na živčevje. Ženski zdravnik Bossi gre dalje in pripisuje glavne vzroke vseh ženskih boleznih preprečevanju spočetja. Iz bijologičnega stališča morajo imeti prav zdravniki, ki smatrajo preservative splošno škodljive. Različna mnenja evidentno izvirajo od tega, ker ima raba preservativa pri golem detumescenčnem in kontraktacijskem nagonu manj posledic. Ker so pri tem nagonu razviti bolj neposredni spolni živci in je manj prizadeto centralno živčevje. Torej v nižjem štadiju spolne kulture ali pa pri abormalnem razvitku spolnih organov in živcev prirodne posledice ne morejo biti tako močne za centralno živčevje. Višje ko je psihična ljubezen razvita, bolj škodljivi postajajo tudi preservative. To velja posebno za razmerje med mladino in odrastlimi, ker je tam bolj razvita spolna ljubezen, tu je bolj psihična. Druga je posledica rabe preservativa pri mladini za poznejša leta. Iz bijologičnega stališča se mora trditi, da trpi rodilnost t. j. da se tvoritev semena mnogo pred časom ustavi in ni izkjučeno, da vsled vpliva na spolne živce seme predčasno slabi. Raba preservativa spada torej pod nasvet zdravnika. Samovoljna raba utegne imeti vedno posledic, na možki strani vsled živčnega prenatезanja in oslavljenja rodilne moči, na ženski strani pa vsled razdraženja spolnih organov, ne da bi temu sledilo prirodno zadoščenje po spočetju. Ako postavimo pravilo za rabo preservativov, moramo reči: »Pouk o preservativeh ne spada v šolsko pedagogiko, marveč spada pred zdravnika veščaka. Zato je moderna zahteva po šolskih zdravnikih — in bila bi še radikalnejša — da bi vodil telovadbo s higijenično vzgojo vred — zdravnik. Učitelj in stariši vendar morajo do re-

formacije šol v rečeni smeri godno mladino poučiti, da preservativi eksistirajo, da je pa njih raba zdravju nevarna in spada pod nadzorstvo zdravnika. Dolžnost je vsakega moža in žene, da preservativna sredstva pozna, a tudi ona morata pred rabo iskati mnenje zdravnika. Soobčevanje tvornih snovi pri spolni spojitvi in vpliv na krvno presnavljanje je dokazano. Radi tega ne pomagajo nič posamezne brezskrbne teorije in treba v vsakem posameznem slučaju, da veččak-zdravnik položi na tehcnico škodljivosti in koristi zlorabe preservativa. S tem, da se raba preservativov stavi pod kontrolo zdravništva, je edina prava mogočest omejitve istih na neobhodno potrebno. Splošna prepoved preservativov v ogib greha in nemoralnosti »bi pomagala toliko časa«, dokler izkušnja ne pride. Edino rešilna sta pouk in resnica. Preventivna sredstva se dobe v rabi pri raznih divjih plemenih. V puščavah Avstralije vstvarilo jih je pomanjkanje. Kot sredstvo proti preobilici otrok je znano pri Avstralskih rodovih operacija »mika«, s katero se doseže, da možko seme, predno se izlije v ženske kurice, izteče iz odprtine ob korenu možkega uda, katero se umetno zareže še pred godnostjo dečka. Predpogoji za rabo preservativa med zakonskimi je sporazumna volja obeh spolov. Odpoved mora biti svobodna od obeh strani, smoter odpovedi mora biti etičen. Najdalje gre bijolog R. Müller: »Jeder Mann und jedes Weib besitzt das Recht ohne jede Verzichtleistung auf körperliche Liebe die Zeugung von Kindern zu verhindern. Die körperliche Geschlechtsliebe ist mit der fortschreitenden Emancipation der Menschen aus einem der wesentlichen Phänomene thierischer Psyche allmählich zu einem Selbstzweck geworden. Wir müssen den Mut haben, dass wir die Liebe und ihre Ekstase um ihrer selbst willen lieben. Erotische Kultur ist deshalb im energetischen Sinne eine hohe Kultur. Der zivilisierte Mensch hat ein Recht an sich selbst. Diese Recht schliesst zugleich das Recht auf Nachkommenschaft, auf die Zahl der Nachkommenschaft, wie auf die Nichtnachkommenschaft ein.« (Vsak mož in vsaka žena ima pravico, ne da bi se odpovedala telesni ljubezni, preprečiti zaploditev otroka. Telesna spolna ljubezen je z napredujočo emancipacijo človeka postala iz bistvenega pojava živalske duše polagoma smoter sami sebi. Moramo imeti pogum priznavati, da ljubimo ljubezen in nje ekstaze radi nje same. Erotična kultura je radi tega v energetičnem smislu visoka kultura. Civilizirani človek ima pravico na sebe samega. Ta pravica vseblja pravico potomstva, na število potomstva kakor tudi na nepotomstvo.) Po tem mnenju bi bila dovoljena raba preservativa

radi spolnega uživanja samega, ako se je ne tolmači prav. Müller ima pred seboj visoko kulturnega človeka, ki se zna vladati, ki pozna vso slast ljubezni ter nje vrednost za osvoboditev lastne osebnosti in dviganje moških duševnih moči k intenzivnemu delu. Ima pred seboj moža in ženo, katera sta splošno izobrazena in stojita etično visoko, katerim visoka ljubezen dviga nju duše, da s tem polnejšo silo vsak služi človeški družbi: žena po idealni vzgoji otrok, mož po duševnem delu. Tudi to pravilo smemo smatrati etičnim, da je preservativ po sporazumni rabi soprogov dovoljen tam, kjer se žena in mož zavedata kulturnega dela. Neetično pa je rabiti preservativ z namenom preskrbeti si vsled brezdolja ugodno življenje ali brezdolje. Seksuelni bijolog R. Müller nima spolne ljubezni kot smoter same sebe brez tega višjega cilja. Raba preservativa vsled socijalnega položaja in stanja omike je največ v navadi pri srednjih stanovih, t. j. takih, kjer se mož in žena zavedata pomena vzgoje in socijalnega dela, jima pa družba odreja eksistenčna sredstva ali vsaj za številno rodbino. Biti resničen ter izključiti preservative radi brezdolja in dopustiti jih v svrhu sublimacije dela in vzgoje je bolj etično nego učiti greh in kazni, ob enem pa vzdržavati krivičen socijalni red in zahtevati ne samo zatajevanje samega sebe, ampak mučenje samega sebe radi cerkvenega dogmatičnega reda. Kakor med srednjimi stanovi preservativ, tako je v rabi pri revnem in neukem ljudstvu coitus interruptus pretrgano sožitje t. j. da mož ne izvrši spolne spojitve, marveč jo prekine pred iztekom semena v ženske kurice. To preventivno sredstvo je posebno široko v navadi med kmečkim ljudstvom. Iz biološkega stališča moramo smatrati pretrgano sožitje iz istih razlogov kakor rabo preservativa enako ali še bolj škodljivo. Gotovo je, da mora spolno živčevje in centralno živčevje mnogo bolj trpeti, ako se spolna spojitve prekine takrat in siloma, ko se bliža višek (akme) in je vse živčevje skrajno razdraženo. Pri rabi preservativa se sožitje dovrši, prepreči se le strnitev semena in jajčka. Ako se na kmetih posledice ne poznajo znatno, je to vseh zdravega dela in hrane. Zato pa je pretrgano sožitje tem nevarnejše za izobrazenega mestnega človeka in ostudnejše po obliki. Pretrgano sožitje ima vse slabe strani preservativa in te še presega.

Docela neetična je onanija, dasi je po človeški seksualni zgodovini najstarejši preservativ. Izvira iz časov, ko je vladala

gola detumescenca t. j. ko je prenapolnjeni semenjak zahteval prirodni izliv, kedar ni bilo priložnosti dotike z drugim spolom. Detumescenca zbudila je najnižji kontraktacijski nagon trenja uda t. j. masturbacija. Ta pojav je živalski in divjega človeka, zato prirodni a redek, ker si je mož znal pridobiti ženo s silo. Bolj ko se razvija kulturno stanje človeka, bolj ko se je razvila psihična ljubezen, bolj neetično in bolj škodljivo za centralno živčevje postala je samooskrumba. Docela neopravičljiva je tam, kjer je mogočest spolne združitve. Onanija največkrat nastopi, kjer se spolna združitev umetno prepreči n. pr. v ječah ali pri mladini vsled neznanja spolne funkcije in vsled strahu pred grehom spolnosti. Saj se često nezakonska spolna združitev bolj preklinja, nego samooskrumba! Onanija ima vse slabe strani zlorabe spolnosti, poniža samozavest moža, odteguje mu semensko snov ter vpliva neugodno na presnavljanje krvi, je skrajno neestetična. Kedar padejo zapreke spolnega občevanja, pri normalnem človeku tudi samooskrumjevanje samo odpade, ako do takrat že ni oslabilo živčevje tako, da je nerabno za spolno in še bolj za psihično ljubezen in je v stanu vzbuditi spolne občutke le masturbacija. Lahko rečemo, da je edini krivec onanije nevednost in hinavščina. Nikjer ni bolj potreben pouk nego tu in ker je mladina podvržena najbolj samooskrumbi, mora tu nastaviti poduk. To nujnost pouka proti onaniji najbolje utemeljuje potrebnost spolne prosvete sploh. Onanija je plod prikrivanja, zato je proti njej glavno sredstvo očitnost in resničnost. Löwenfeld ima onanijo za vzrok težkih nevrastenij. Modern človek našel je povsem, da ni drugega izhoda iz teh težkoč, nego da pospešujemo splošno vzgojo, npravno vzgojo k samozatajevanju z vsemi sredstvi spoznavanja, spolno vzgojo in spoštovanje samega sebe in žene. Achtung vor dem Geschlecht bedeutet vernünftige Auswahl bei seiner Betätigung. (Spoštovanje do spola pomeni pameten izbor pri njega izvrševanju.) Forel. Ravno spoštovanje lastne osebnosti in žene je eden glavnih naukov pisateljice Ellen-Key in modernih. Tudi moderni zahtevajo eno ženo ali zahtevajo tudi spoštovanje lastne osebnosti. Kedar ta ni mogoča, vsled zakona in nasprotstva spola, takrat je nujna razporoka. Ravnatelj Schreiner zlorabi besedo razporoka, ravnotako kot vsi katoliški sofisti. Moderni se ne bore za ločljivost zakona od dneva do dneva brez vzroka, le zastarele cerkvene razloge hočejo proč iz državljanskega zakonika, ker zadoščajo razlogi, katere najde sodnik po svobodnem preudarku

vseh konkretnih okoliščin na posledicah zakonske zveze, na značaju moža in žene in na usodi in vzgoji otrok. Kedar se je zakon dejanski ločil, kakor je mogoča po današnjem pravu »ločitev od mize in postelje«, takrat mora biti dana mogočest tudi dejanski oprostiti dvi spolni bitji, ki nista bili eno za drugega, in jima dati mogočest novega življenja. Sicer pa je cerkev in nje najvišji glavar pri razporoki vedno delala očitno razliko med veliko maso in plemstvom. Kar je izrekala kot prokletstvo doli, to je gori molče spregledala. Ko so imeli francoski kardinali največjo moč, takrat je bilo tudi francoskemu kralju najbolj dovoljeno prešestvovati. Ni mu bilo treba razporoke, ko je stala metresa višje od kraljice in so ji cerkveni dostojanstveniki poljubljali milostno roko. Ali je kaj več cerkvi škodilo, nego dvojna morala? Moderna pa dvojne morale neče priznavati. Smo vsi enaki pred materjo prirodo, za vse velja le eno spoznanje. To je naj-mogočnejše sredstvo modernim za ozdravljenje nezdravih socijalnih in etičnih razmer med nami.

Pedagog Schreiner najivno povdarja: da spolnega pouka ne smemo previsoko ceniti! Res je, da tak spolni pouk, kakor nam ga daja on, ni prav nič vreden. Naj nam enkrat pedagog Schreiner pove: komu je dosedaj bila izročena izobrazba značajev? Ali ne cerkvi, ali ne šoli? Obe ste pa bili menja, da spolne vzgoje ni potreba. Res je, da zgolj pouk ne pomaga veliko. A še tega malega ni bilo, ne v cerkvi ne v šoli. Plašilo se je mnogo, pretilo se je mnogo — — — še več pa prikrivalo s studom in hinavščino. »A vzgoja je glavna stvar.« Pedagog Schreiner je prav opazil, da gojenec postane radoveden na to, kar se mu je zamolčalo. No cerkev in šola je gojencu vse zamolčala, zato kadar pride od šole in cerkvenega pouka, radoveden po vsem povprašuje. Naj nam pove pedagog Schreiner, kje je bila dosedaj v šoli gimnastika volje, ali pa za boga svetega v cerkvi? Ali niste mladeniške volje vedno trapili in uničevali? Ali ni naša šola in posebno srednja šola prava vzgojilnica birokratov in dogmatikov? Moti se posebno pedagog Schreiner, ako misli, da se z gimnastiko volje v ljudski šoli in spodnji gimnaziji ista ob nastopu godnosti že tako okrepi, da bode v stanu boriti se »proti najmočnejši prirodni moči« v človeštvu. Ako bi ravnatelj Schreiner malo pogledal v bijologijo, dobi, da je doba otroštva in deštva najbolj pristopna za vplivanje na razum in spomin, da nastopi za mladeništvu čustvenost z največjo močjo in šele

krepk mož ima kot svoj najčastnejši znak krepko voljo. Tudi iz psihologije ne ve, da je volja pojav zaviranja v psihičnih dogodkih, in da se to zaviranje vrši na čustvovanju. Torej je krepko čustvovanje tudi predpogoj krepke volje. Na dečku in mladeniču naj se torej razvija ona stran psihičnega življenja, ki je za to v dotični dobi najbolj pripravljena. Dokler ne nastopi prva godnost, se otroku in dečku in deklici lahko pove mirno in prepričevalno vse dogodke spolnega življenja v rastlinstvu in živalstvu in brez težave se najde priliko o človeškem spolnem življenju govoriti tako, kakor o vsakem pojavu v naravi.

Važno vprašanje pri spolnem problemu in spolni pedagogiki je vprašanje godnosti in spolne zrelosti. »Die grössere Leistungsfähigkeit des Nervensystems geht parallel mit der langsameren Entwicklung des ganzen Organismus und mit später Geschlechtsreife. Mit dieser verlangsamt sich das Wachstum. Der frühere Eintritt der Geschlechtsreife beeinträchtigt die körperliche und geistige Entwicklung. Zu frühe Geschlechtsreife ist die Ursache der vorzeitigen Verknöcherung.« (Večja stvornost živčnega sistema gre vspremenljivo s počasnejšim razvojem celega organizma in s poznejšo spolno zrelostjo. Z le-to gre rast polagoma. Zgodnejši nastop spolne zrelosti oškoduje telesni in duševni razvoj. Prezgodnja spolna zrelost je vzrok predčasne okostenelosti.) R. Müller. Die günstige Ausbildung der sekundären Geschlechtscharaktere bedeutet stets organische Kraft. (Ugodna izstvoritev sekundarnih spolnih značajev pomeni vsekdar organično silo.) Müller. Izkušnja kaže, da so prva semena mladih samcev ob prvi godnosti navadno neplodna, prva jajčka samic ali neplodna ali pa dajejo životno slab zarod. Biologi so dognali, da maternica in jajčnjaki dobe polno zrelost pri devici od 21—22 let naprej, moževu seme pa od 20—30 leta. Opazovanje zopet uči, da pri poljedelcu in delavcu sekundarni spolni značaji nastopijo pozneje (brada, dimlje, grudi, menjava glasu, bol rasti). Pri mestni mladini se pokažeta preje mrs in diže. Splošno nastopi spolna godnost pri deklici preje nego pri dečku. Nasprotno polna zrelost spolnih izločkov nastopi preje pri mladeniču. Biologično to hoče reči, da deva za razvoj materinskih organov, ki so mnogo bolj komplicirani od moškega spolovila, rabi več časa, zato več prostosti. Ako nastopi spolni razvoj prezgodaj, imamo pred seboj prezgodnost. (Frühreife), katera je največkrat posledica spolnih dražil v prvi mladosti. Normalni razvitek tvori godnost (Geschlechtsfähigkeit), polni razvitek zrelost (Reife). Navadna godnost v naših krajih je za devo 18, za mladeniča 20 let, t. j. pred

to starostjo bi se morala preprečiti vsaka spolna zveza. Zavisna pa je spolna godnost od podnebja in noše. Eskimo, zašiti v kožuhe, kažejo prvo godnost skoro po dvanajstem letu, deklica v Egiptu šestokrat po desetem. V mestih, kjer je živčni sistem preje razdražen po čitanju in kontrektaciji, nastopi godnost največkrat že s 15. do 16. letom. Neposredna zveza spolne godnosti ter telesne in duševne jakosti dela spolni problemi najvažnejšim pri vzgoji. Dete, t. j. dojenček ne kaže nikake spolne razlike izven spolovil. Otrok t. j. odkar dete izhodi in se odstavi pa do razvoja polnega razuma, t. j. normalno do 10. leta tudi ne kaže spolnih sekundarnih značajev, torej razvija se preje živčevje. Le-ti se pričenjajo tvoriti od 11—15 leta. Dečku pride prvi puh, deklici se dvigajo grudi. Tako imamo dobo detinstva z zgolj instinktivnimi nagoni po hrani; otroštvo, kjer se ravija telo in živčevje, dobo deštva, kjer se razvijajo sekundarni spolni organi. Dobi iztezanja sledi doba obilnosti. Od 1—4 leta je prva doba obilnosti, od 5—7 doba iztezanja, od 8—10 doba obilnosti od 11 do 14 iztezanj pri deklicah hitreje nego pri dečkih tako, da navadno v tej dobi prerastejo dečke in šelej mladenič, ko zrelejša doba nastopa, izpodraste konečno mladenko. Od 14—16 leta je prehodna doba godnosti ali zgodnosti. Z 18. letom za mladenko z 20. za mladeniča nastopi polna godnost, doba mladeništv. Od 21. do 22. pri devi, od 20. do 30. leta pri mladeniču nastopi zrelost spolnih izločkov. Najvažnejši za seksualno vzgojo je prehodna doba godnosti. Avstrijski zakon sprejema godnost že s potekom 14. leta. V interesu krepkega zaroda in državnega reda je, da se prehodna doba ne šteje za godnost, torej za dečka in deklico zakonitim potom prva godnost in prva kazenska odgovornost določi s 16. letom. Izkušnja in bijologija sta dokazali, da prevlada v prehodni dobi čustvenost in instinktivni spolni nagon tako, da potisne treznost razuma in premišljenost v ozadje. Telesno mož doseže polno rast okoli 30. leta, žena okoli 28. Ako je nastopila ob dospeltem mladeništvu spolna funkcija, se porajajo za celo dobo zrelosti krepki otroci in vsled podedovalnosti z razvitim čustvom in razumom. Spolna moč žene opeša okoli 45. leta, moža okoli 60. leta. Nastopi za oba doba postarnosti, climacterium, prehodna doba, v kateri jajček in seme oslabita. Aristotel nasvetuje možu že ob 54. pederastijo, zato da ne zarodi šibkih potomcev. S 50. letom za ženo in s 70. za moža je doba starosti, spolna moč je ugasnila. Ko pojemajo tudi telesne moči, nastopi matorost. Normalni razvoj spolnosti in vsprejedi razvoj jakega života in živ-

čevja, normalna raba spolovil tekom zrelosti podaljša spolno zmožnost in življenjsko moč. Kakor se abnormalno pokaže spolna zgodnost, tako se tudi abnormalno spolna zgodnost vzdrži pri možu celo preko 70. leta.

Važnejše je vprašanje spolne godnosti za devo, ker ona predstavlja z materinstvom nositeljico podedovalnosti. Raditega je v interesu krepkega zaroda, da se dižnost pri deklici kolikor mogoče zategne. Poznejša dižnost pomeni za ženo velik dobiček za nje iztvoritev telesa in duha. Ker je zgodnost v tesni zvezi s kontrektacijo je le-tej pri brstečem dekletu dajati največjo pozornost. Fiziologično je dogmano, da dižnost in posebno prva dižnost povzroča počasnejše delovanje prebavil želodca.

H. PAJER:

Scout.

(Konec.)

Bila bi velika znota domnevati, da so dosedanje oblike telesne vzgoje, razne športne igre in telovadna društva one uredbe, ki se racionalno in uspešno pečajo s telesno vzgojo. Kar se proizvaja pri nas v telovadnicah, ne more biti vzor telesne vzgoje. Za vzor nam tudi ne morejo biti stari Grki ali pa Špartanci. Grki so ravno tako vzgled enostranosti. Njih negovanje telesa je bilo prisiljeno na eni strani vsled stremjenja, napraviti za svojo obrambo in napad močne vojščake in vstrajno armado, na drugi strani pa jih je navajalo k temu pomanjkanje praktičnega dela; ne smemo pozabiti na to, da so bili oni Grki, o katerih tako radi govoré, pravzaprav manjšina plemičev, ki so imeli cele trume sužnjev, ki so delali namesto njih. Slabe posledice pretirane in enostranske telesne vzgoje je opaziti že pri grških atletih. Že Hipokrat govori o »atletski bolehnosti in jo postavlja v nasprotje z zdravim normalnim človekom.* Bolj če so se trudili grški telovadci v javnih arenah ob gotovih prilikah blesteti po svoji telesni moči, tem bolj se je zanemarjal pedagoški in higijenični moment. Atletstvo je postalo polagoma rokodelstvo. Aristotel je konstatiral, da so dobili oni, ki so se pripravljali za atletski poklic, abnormalne telesne oblike in da so bili navadno slabi vojaki, ker niso prenesli na

*) Glej: Fernand Mazane: „Das Problem des Athletismus“ v Dokumente des Fortschritts 1912, 8 str. 560.

gladu, ne žeje, ne bdenja ponoči, kakor tudi niso prenesli najmanjšega pomanjkanja. Sokrat se je zgražal nad atletstvom in Galen je izprevidel, da pretirane telesne vaje znižujejo temperament.

To velja tudi za naše sedanje razmere. V naših telovadnicah se prakticira akrobatika, atletizem; delajo se vratolomne vaje, drug drugega izkuša prekositi v kompliciranosti vaj, bore se za prvenstvo; pretežni del časa se porablja za dresuro za javne nastope. Občinstvu imponira pretirana muskulatura, imponira mu akrobatika, dopadejo se mu paradne vaje in ploska v naivnem navdušenju. V tej smeri se giblje naša sedanja izvenšolska telesna vzgoja, ki se ni niti za en korak približala zahtevam, ki jih stavi priroda.

Naša sedanja telesna vzgoja se prakticira pod geslom »v zdravem telesu zdrava duša«, ki nima nobenega pravega smisla, ker ni splošno veljaven. Ako se hoče reči s tem stavkom, da je le v zdravem telesu zdrava duša, in da je telo zdravo, ako se pridno telovadi, je to velika zmota. Ako je telo še tako zdravo, iz tega še ne sledi, da je tudi duša zdrava. Zdrava duša je rezultat dobre duševne vzgoje in dobre vsestranske izobrazbe. S telesno vzgojo s a m o se še nikakor ne dvigne intelktualna stopnja posameznika. Če je bil kdo dobro duševno vzgojen in ima visoko izobrazbo, je tudi njegova duša »zdrava«. In če je njegova duša »zdrava«, potem se bo vedel tudi varovati pred vsemi socialnimistrupi, kakor so alkohol, razuzdanost itd. Zato bi bil bolj na mestu izrek: zdrava duša — zdravo telo.

V ljudeh širokega obzorja in bistrega očesa se je oglasil nekak odpor proti sedanjemu pretiranemu športu, ki ga vidimo pri Amerikancih in Angležih, kakor tudi proti našemu telovadnemu sistemu, ki vzgaja akrobate in atlete. Pod geslom »nazaj k naravi« se je pojavila v zadnjih časih nova forma telesne vzgoje mladine in nov šport, ki se razlikuje popolnoma od sedanje smeri. Spoznalo se je, da se je treba zopet približati prirodi, od katere je kultura oddaljila mestne prebivalce. V tem smislu se ustanavlja tudi nov tip mesta, vrtna mesta (Gartenstädte), kjer je dovolj svetlobe, prostora in svežega zraku.

V Ameriki in na Angleškem se razširja nov šport pod imenom taborjenje (camping). Kakor hitro preostaja Amerikancu ali pa Angležu kaj prostega časa, obesi vse svoje skrbi na kljuko, naloži vse najpotrebnejše stvari za taborjenje na voz, na vlak ali pa v čoln in odrine z vso svojo družino v prsto naravo za par dni, za par tednov ali pa celo za celo poletje. Sredi gozda, ali ob reki obstane z svojim vozom, oziroma čolnom, si poišče primeren

prostor za taborišče, postavi šotore, zgradi primitivno ognjišče in taborjenje se prične in obenem tudi najkrasnejša doba. Tam ni cestnega hrupa, ropotanja vlakov, hitenja v pisarno, ni telefonskega zvonca. Le listje dreves, žuborenje potoka in ptičje petje moti veličastno tišino.

V Ameriki in Angliji, kjer je doma pretirano negovanje športnih iger, ki presegajo že vse zdrave meje, je nastala v poslednjih letih tudi popolnoma nova oblika telesne vzgoje mladine in sicer je to nekaka prirodna vzgoja, znana pod besedo »scouting«.^{*)} Njen ustanovitelj je angleški general Baden-Powell, ki se je vdeležil tudi znane burske vojske. Ta nova vzgojna metoda, ki dopolnjuje šolo, obstoja v organizaciji 10 do 18 letnih dečkov, ki se imenujejo skavti. Dečki, ki se zavežejo, da se bodo pokorili vsem predpisom organizacije, tvorijo male skupine in imajo svoj poseben priprosti in praktični krog z značilnim širokokrajnim ameriškanskim klobukom. Ob prostih dneh, posebno pa v poletnih počitnicah, odidejo v posameznih oddelkih pod vodstvom starejših od doma na pot v prosto naravo, preskrbljeni z vsem, kar rabijo za na pot in za taborjenje na prostem. Vsak ima svoj nahrbtnik in dolgo palico, ki služi v najrazličnejše namene. Vzame se s seboj najpotrebnejša kuhinjska oprema; vsak nese v svojem nahrbtniku najpotrebnejše perilo, eno odejo, dežni plašč in druge potrebne stvari. — Tabori se navadno na dva načina. Postavi se na ugodnem mestu daleč proč od bivališč, odkoder se prirejajo izleti, ali pa se da prednost potovalnemu taboru (angl. tramping), kar je veliko bolj zanimivo, ker je prijetnejše bivati v vedno novih pokrajinah, kakor pa stalno na enem in istem mestu. Ako se odloči za potovalni tabor, se označi že v naprej na karti pot in kraj, kjer se imajo postaviti šotori in prenočevati. Ako je število udeležencev večje, se vzame s seboj tudi lahek voziček za prevažanje šotorov, kuhinjskih potrebščin, odej in živeža. Skupne stvari, kakor šotori, posoda itd. se razdele na posameznike, ako gredo brez vozička na pot.

Na pot se odpravijo navadno zgodaj zjutraj. Medpotoma nakupijo potrebnih živil, predpoldnem se ustavijo na primernem kraju, zgradijo se ognjišče in začne se kuhati obed pod nadzorstvom voditelja. Po obedu se vsa posoda lepo umije in spravi zopet v nahrbtnike ali pa na voziček. Popoldne se zopet par ur maršira. Ko pride večer, se zopet poišče primerno in varno mesto za prenočenje pod šotori in sicer najbolje ob kakem potoku. Ko

^{*)} Izgovori se: skautinj in pomeni toliko, kakor ogleduštvo, slediti: v nemščini Pfadfinder-scout.

so šotori postavljeni, se skuha večerja; po večerji pa se sede okoli ognja in začne se prosta zabava, petje, ali pa tudi kratek pouk. Pred spanjem se proizvede še par prostih vaj, pohiti se k potoku umiti ali pa okopat, potem se zleze v šotore, leže se na preprosto ležišče, napravljeno iz listja, smrečja ali pa iz slame, govorica polagoma utihne in spanec objame ves tabor. Le dva čujeta ob ognju v popolni opremi in stražita, menjavajoč se, tabor pred nepoklicanimi.

Ob določeni uri zjutraj navadno ob šestih zbudi skavt, ki je na zadnje na straži, ves tabor. Ko so vsi na nogah, izvedejo zopet par prostih vaj, umijejo se v potoku in skuhajo zajutrek. Ako gredo zopet dalje, podero šotore, zložijo jih skupaj in se pripravijo za odhod v druge kraje, druga mesta.

Prirejajo se tudi nočni pohodi ob mesečnem svitu, kar povzroča posebno veliko radost med mladimi skavti. V tem slučaju se postavijo šotori navadno takoj po obedu, leže se k počitku in se spi do približno devete ure. Po večerji se odkoraka romantično v mesečno noč in se koraka s krajšimi ali daljšimi odmori do jutranje zore.

Tudi na čolnih in kolesih se prirejajo skavtski izleti, ki nudijo svoje posebnosti. Ako se poda s čolnom, oziroma s čolniči na pot, nudi to priliko zdravega telesnega športa — veslanja. Prenočuje se lahko v čolnih in tudi kuha se lahko v njih.

Premožni Amerikanci jemljejo s seboj v stalni tabor časih tudi glasovir in knjige; Angleži pa se zadovolje navadno s kitaro ali mandolino. Pri stalnem taborjenju ali pa ako pri potujočem taboru ostanejo kak dan na istem mestu, se vrše čez dan razne igre, ki se raztezajo več kilometrov naokoli, posebno ako delujeta dve različni partiji druga proti drugi, kakor vojaški oddelki ob času manevrov. Proizvajajo se tudi različni skoki, mečejo se kopja v tarčo ali na daljavo, borenje, boks, tek, plavanje, lovenje rib in vse polno drugih najrazličnejših iger in športov. To so glavni momenti te nove telesne vzgoje mladine.

Organizacija skavtov se je razširila v Angliji zelo hitro, akoravno je povprečni Anglež zelo konservativen, kakor je znano, in zelo nepristopen novotarjam. Skavti uživajo tam velike simpatije v vseh vrstah prebivalstva. H kronanju sedanjega angleškega kralja jih je prišlo v London okoli 30.000 iz vseh koncev Velike Britanije. Razdeljeni so na 3 stopnje: na novince, in na skavte 1. in 2. vrste. Ako hoče postati novinec skavt 1. in pozneje 2. stopnje, mora napraviti posebni izpit: znati mora plavati oblečen, zmožen mora biti rešiti potapljačega se sodruga, vedeti mora,

kako se obudi navidezno mrtvi, biti mora v stanu prehoditi 15 milj brez odmora, določiti mora smer brez kompasa, signalizirati z zastavico ali pa semaforjem, določiti oddaljenost in višino z maksimalno 25% napak, napraviti ogenj z dvema užigalicama, kuhati navadna jedila itd. Njih geslo je »bodi pripravljen«, njih odznak je ost puščice.

Ker je ustanovnik te organizacije vojak-general, je razumljivo, da igrajo v tej organizaciji žalibog tudi militaristični momenti svojo vlogo, kar je razvidno iz tega, da proizvajajo angleški skavti tudi razne vojaške vaje, ki so sicer nepotrebne. S tem pa ni rečeno, da je treba vse odklanjati, kar spominja na vojaštvo; kajti vojaštvo vsebuje marsikaj, kar se da uspešno uporabiti v organizaciji skavtov, kakor n. pr. kar se tiče pohodov, taborjenja, redovnih vaj, straž in discipline. Varovati se treba le tega, kar je bistvo militarizma.

Šele 4 leta je preteklo, odkar je bila ustanovljena (1908) angleška organizacija, pa ima že čez 1 milijon dečkov v svojih vrstah. Kakor lavina se širi od tu v druge države: v Nemčijo, Francijo, Italijo itd. Med Slovani so bili prvi, ki so začeli vpeljavati skavt, Poljaki in Čehi. V Galiciji so ga vpeljali Poljaki pri svojih sokolskih društvih in na Češkem so se letos napotile prve trope skavtov na pot. Želeti bi bilo, da pridemo tudi mi Slovenci kmalu na vrsto, kajti naša krasna domovina je kakor nalašč ustvarjena zato. Naše gore dajo priliko dopolniti skavtiranje s turistikom.

Vse kaže na to, da se je našla v tej novi obliki telesna vzgoja bodočnosti in da bo najuspešnejša, posebno ako se izpopolni z dobrimi, nepretiranimi prostimi vajami. S skavtiranjem se da združiti tudi različni pouk, predvsem pa domače zemljepisje, botanika, geologija, špiciranje itd. Upanje je veliko, da se bo pozneje sprijaznila tudi šola s to prirodno telesno vzgojo in da bo sprejela tudi skavtiranje v svoj program.

Skavtiranje je edina oblika športa, ki dovoljuje mestni mladini najintenzivnejši stik s naravo. Življenje v taboru nudi vse, kar je za telesno utrjenost in za dobro zdravje neprecenljive važnosti. Taborjenje predstavlja mladini življenje v malem, nauči jo elementarnega demokratizma, daje ji smisel za solidarnost in kolegijalnost. Tu se privadi neprestanega in vstrajnega dela in napora, zbudi se ji zaupanje v lastne moči in pridobi si telesnih energij v najnaravnejši obliki. Mladina se privadi prenašati mraz, vročino, cestni prah, navadi se spati na trdem ležišču pod milim nebom. Mladi skavti se nauče v taboru kuhati najnavadnejša je-

dila, nauče se prati sami perilo in krpati raztrgano obleko. V vednem stiku s naravo dobe smisel za njene krasote. Ni krasnejšega športa, in kdor se ga vdeleži, mora priznati, da je najlepša doba ona, ki jo je preživel pri taborjenju in da so najkrasnejši večeri oni pri ognju pod milim nebom. To je zdrava in krasna romantika.

Ustanovitelj angleških skavtov general Baden-Powell je napisal v predgovoru *Bridges-ove* knjige »Camping ont« sledeče besede: »Moški ali ženska, ki nista še nikoli živela v taboru, sta izgubila jako velik užitek na svetu. To življenje je čisto in zdravo za telo kakor tudi za dušo. Neudobnost čutijo samo oni, ki pridejo prvič v tabor in ne poznajo njega življenja. S prihodom noči, ko ležiš v svojih odejah z nogami obrnjen k ognju in z obličjem k zvezdam, lesketajočim se na visokem nebeškem svodu, ko se dim ognja meša s čistim nočnim zrakom, lahko rečeš: Hvala ti, Bog! Živel sem«.

- Literatura: Baden-Powell: Scouting for Boys
Victor Brigdes: Camping Out
Kyle: Tramp and Standing Camps
dr. Lion: Das Pfadfinderbuch
Ant. B. Svojsík: 1. Český skaut
2. Taboření
3. V přírodě
4. Umění pozorovati
5. Hry družin junáckých
6. Základy junáctví.

DR. ANT. UHLÍŘ.

O novi socialni filozofiji.

Najprej nekoliko opomb o filozofiji sploh. Dandanes ni enotne definicije filozofije; zato je bolje, da karakterizujemo filozofijo s tem, da povdarimo njene poglavitne naloge in povemo, v čem da se razlikuje od strokovnega znanstvenega dela. To so metafizika, vedoslovje in priprava novih strokovnih ved.

Metafizika je panoga mišljenja, ki je bila sicer od razvoja ved diskreditirana, ki pa baš dandanes, po eri prirodoslovnega materializma, dobiva zopet veljavo in čast, seveda le pod predpogojem, da se je iznebila stare dialektike in obstala v ognju najstrožjih izkušenj empiričnih naukov. Metafizika je stremljenje

po znanstveni zgradbi svetovnega nazora, s katerim bi dopolnili in dovršili svoje znanstveno spoznanje in ki nam naj tudi praktično koristi, da bi namreč na njem mogli zasnovati tudi vse svoje življenje. Dobe, ko je filozofija bila kraljica ved, so že minile; takšne aristokratične vzvišenosti današnja demokratična organizacija znanstvenega dela ne dopušča. Dandanes tudi filozof mora iti skozi šolo umornega znanstvenega dela, sam se mora podvreči trdi disciplini znanstvene delavnice, če naj bo filozof v modernem pomenu besede. Metafizika predpolaga znanstveno pripravo, ona je nadaljevanje ved, ona hoče dognati, kam meri vse naše spoznanje, in izkuša izraziti zadnje približne zaključke, do katerih smeruje znanstveno mišljenje. Metafizika se tedaj naravno razvija z vedami, in kakor se pogloblja naše pozitivno spoznanje, tako narašča tudi resničnost naših metafizičnih spekulacij.

Vedoslovje je razmotrivanje vsebine (noetika) in oblike (logika) našega spoznanja. Vprašamo se, kakšne so predpolage in postave našega mišljenja, ali je vse naše spoznanje zgolj čustvo ali zgolj razum, oziroma kdaj in v kakšnem razmerju naša misel črpa iz obeh teh virov, kdaj je naše mišljenje pravilno itd. Dočim torej metafizika išče zaključkov in možnih posledic našega spoznanja, pa vedoslovje išče le njegovih predpolag, početkov, pogojev in zakonitosti. Tako metafizika in vedoslovje obočujeta celo vsebino našega mišljenja in s tem tudi vsega življenja in sveta, kajti svet se odseva v našem mišljenju, in filozofija raziskuje, kakšen smisel in red ima to mišljenje, ki je slika vsega fizičnega in duševnega bitstva. Najti enoto in sovisnost vsega našega spoznanja, da bi imeli i za praktično življenje nekakšen idealni razlog, da bi zavedno mogli smerovati k nekakšnemu višjemu nravnemu smotru, to je pravzaprav smisel vsega znanstvenega filozofovanja.

Nele za prakso, i za teorijo ima filozofija pomen: vedam naj kaže, kje kaj ostaja v celotnem svetovnem nazoru nejasnega, nedognanega, in kje je torej treba osredotočiti znanstveno delo, da bi veda i življenju koristila. Filozofija mora torej izhajati od znanstvenega spoznanja in se vračati zopet k njemu z novimi vprašanji, mora pripravljati nove strokovne vede.

Ako hočemo sedaj govoriti o socialni filozofiji, moramo v nji dobiti odgovor na ta-le vprašanja: 1. Ker je dandanes sprejemljiva zgolj filozofija, utemeljena na vedah, — ali socialna filozofija izhaja iz znanstvenega spoznanja? 2. Ali ta socialna filozofija gradi znanstveni svetovni nazor, oziroma, ali je dan-

danes možna socialna metafizika? 3. Ali socialna filozofija razmotriva predpolage našega védenja, ali govori o zakonitosti našega mišljenja in odgovarja na vprašanja o izviru in značaju našega spoznanja? 4. Ali daje vprašanja strokovnim vedam?

Predno odgovorim, navédem nekaj historičnih, psihologičnih in sociologičnih opomb za splošno orientacijo:

Razvoj znanstvenega mišljenja je bil pospešen osobito v XIX. stoletju. Vpliv verskega dogmatizma je bil oslavljen, in vobče je bil na vseh straneh viden razmah kulturnega, narodnega, političnega življenja po preporodnem vplivu revolucijskega francoskega prosvetljenstva izza konca XVIII. stoletja. Duh svobode je pronical v vse javno življenje in znanstveno mišljenje je bilo v tem novem svobodnejšem ovzdušju le okrepcano. Veda za vedo je postajala samozavestnejša, samostojnejša, ampak tudi strožja napram samisebi; kajti nehali so verovati v dogmatično tradicijo, in znanstveni duh je tedaj tem večjo pozornost obračal na stvari, kakršne so v resnici, in ne kot je dogma velevala vanje verovati. Vede so tako postajale avtonomne, t. j. klasifikovale, razvrščale so se strogo po strokah in se osredotočevale na svoje lastne študijske predmete. Dočim so se vede prej istovetile s pojmom filozofije in verstva, so se sedaj otresale vezi nepotrjene, avtoritativne metafizike. Stvarno in historično so se vede tako razvijale, da so se najprej ustanovljali in organizirali oddelki, raziskujoči svet neorganičnih pojavov, neorganično narodo: fizika, kemija. Od gmotne narode se je nadalje razlikovalo življenjsko dogajanje, svet organičnih pojavov: biologične vede. V drugi polovici preteklega stoletja so dospeli do eksaktnega spoznanja duševne dejavnosti, do študija subjektivnih duševnih stanj, k faktu individualne zavesti v psihologiji. Naposled se je koncem stoletja znanstveno pokazalo, da nad individualno zavestjo ekzistuje še višja in komplikovanejša zavest, katera se ne da razložiti le iz naše subjektivitete, ampak ki je posebna sinteza vseh individualnih zavesti, namreč kolektivna zavest. Ta je predmet sociologije kot abstraktne vede, v koji so zapopadene konkretne vede kot primerjalne vede o verstvih in nraivih, o pravnih in gospodarskih faktih, in pod., in v koju spadajo tudi stroke socialne prakse: državna, narodna, gospodarska, socialna, kulturna (verska, šolska) politika itd.

Sosedstvo psihologije in sociologije v časovnem in stvarnem razvoju še dandanes povzročá mnogo nespornostmi o samobitnosti socialnih pojavov in torej sociologije kot vede. Običaji, nraivi, verski nazori, gospodarska in pravna načela sprejemamo

Ikratu z vzgojo in z vso kulturo, v koje ovzdušju živimo. To so utvare, predstavljajoče sisteme pojmov in običajev, ki določajo, determinujejo vse naše mišljenje, hotenje in dejanje. Ti utvari, ti verski, нравni, pravni in gospodarski sistemi so vzniknili pred nami in se nam podajajo kot gotove stvari, ki smo jih posamezniki primorani — bodisi pasivno bodisi z odporom — sprejemati. In te socialne verske, нравne, pravne in gospodarske institucije, ki se individiju vsiljujejo in prihajajo kakor od zunaj, iz nekakšnega nadindividualnega ovzdušja, so predmet sociološkega študija.

Naša osebna, individualna, subjektivna zavest je prenostavna, nego da bi razjasnila neizmerno kompliciranost kolektivnih idej. Individualna zavest je vezana s telesnim organizmom, ki ima le omejen krog duševne učinkovitosti: občutek, sprejemanje, čutne in splošne predstave, — torej zgolj afektivne, premenljive, bežne, nestalne pojave, dočim so ideje kolektivne zavesti ustanovljeni, objektivni, nujni in splošni pojmi. Če bi bil naš razum odkazan le na plodove našega organsko-psihičnega življenja, bi sploh ne bil razum, ampak zgolj zbirališče čutnih dojmov, brez logike, reda, zveze. Intelktualna dejavnost je pač nekaj več nego čutna pestrost brez soglasja. Ideje, ki tvorijo naš razumov sistem, nadkriljujejo vse naše organske možnosti, segajo nad našo individualno izkušnost, nad našo osebno, subjektivno empirijo; pojmi, s katerimi mislimo, niso le stvari naše osebne čutne izkušnosti.

Vprašanje, odkod so ti pojmi, je bilo vedno glavni filozofični problem. Kakšna je razlika med čutnimi predstavami in nadčutnimi pojmi? Ali je možno tudi spoznanje, ki ni odvisno le od čutne izkušnosti? Ali je kakšen svet idej, pojmov, mišljenja po zornim kotom večnosti, sub specie aeternitatis, vir najvišje, trajne, povsodpričujoče, neosebne, objektivne, brezpogojne in logične resnice?

Zavest te dvojnosti duševnega življenja, kretajočega se med čuti in razumom, se je pojavljala v najraznejših filozofičnih, verskih, pesniških in znanstvenih formulacijah. Zavest razlike med tem, kar izhaja iz osebne čutne izkušnosti, in tem, kar nas dviga nad vsakdanjo bežno empirijo k višji zavesti, k idealnejši zavesti, je bila v bistvu zavest razlike naših čutnih predstav in naših pojmov, kojih izvor je bil nerazumljiv. Tem večja je bila tajinstvenost tega nadčutnega sveta idej, ker se je človek, ki se je odrešil osebnih čustev in živel idealneje, čutil nekako očiščene, okrepane, vzvišene nad svojo fizično ekzistenco: vse

njegovo dejanje in nehanje je bilo pronicnjeno od neznane sile, vse njegovo materialno življenje je zadobilo npravnega smisla. Dvojnost duševnega življenja, razlika čutov in razuma je bila izoblikovana z razliko zemlje in neba, človeka in boga in pod.

V filozofiji sta bili ti skrajnosti od nekdanj najtežja uganjka. Ljudje so neprestano živeli v zavesti tega dualizma, in filozofija ga je izkušala razložiti, kakor je pač mogla. In vselej se je tudi razlaga poenostavila v smislu te ali one stranke: materializem je ona višja idejna stanja prevajal na nižji gmotni temelj, pojasnjeval je razum iz čutov, duhá iz gmote, — spiritualizem pa je vse duševno življenje izvajal le iz neke nadčutne dejstvenosti, iz nekkih prirojelih, božjih darov človeškega duha, ki jih preprosta človeška pamet ne more razumeti.

Najprej je v grški filozofiji — če imamo v mislih le filozofične sisteme našega kulturnega sveta — Platon govoril o državi idej, ki ekzistujejo izven sveta, v katerem sami živimo; po Platonu so bistveni znaki tega višjega bitstva stalnost, npremenljivost, — dočim se vse, kar vidimo in slišimo, kar je predmet naših čutov, preminja, nima trajnosti, torej ni. Resnične in dejstvene so te ideje, pojmi. Ontologični dokaz božje ekzistenze v krščanski filozofiji je tudi osnovan na tej razliki med čuti in idejami: bog je naš pojem, torej je, in človeški razum ga ne doseže, ne pronicne.

V srednjem veku so realisti pravili, da so pojmi nekaj dejstveno obstoječega (res, realitas), — nominalisti pa so zopet trdili, da so pojmi le besede (nomina) in nobena dejstvenost.

Takšne prirojene ideje bi morale biti dokaz neke višje ekzistence. Nasproti temu sta Locke in Hume priznavala kot empirista le čutno izkušenosť in tajila prirojenost in sploh ekzistenco pojmov. O čimer nimamo čutnih dojmov, o tem nimamo niti pojmov, — pravijo tudi dandanes v empirični psihologiji.

Kant je razlikoval praktični razum (Verstand) in spekulativni (Vernunft); prvi je pomenjal čutno spoznanje, drugi pojmovno dejavnost našega duha. Verstand imajo tudi živali, z njim po čutih spoznavajo svet; šele s Vernunftom se človek povspne nad svet čutov in dospe do zavesti, da ekzistira nadčutno absolutno, katerega pa ni moči spoznati.

Po Kantu končno hoče novoracionalizem nasproti pragmatizmu na realnih vedah zasnovati metafiziko in navezuje zopet — po analogiji filozofičnega pozitivizma — na tradicije velikih metafizikov XVII. stol. Descarta, Spinoza in Leibnica; on

pravi, da so realnosti tudi ideje, ki niso v neposrednem dosegu subjektivne zavesti.

Današnja sociologija dokazuje tudi dvojno stran duševnega življenja. Če psihologija uči, da so afektivni in intelektualni pojavi bistveno tako različni, da zahtevajo posebnih proučevalnih metod, pravi sociologija, da pojmovnosti ni drugače razložiti nego s kolektivno zavestjo. Proti omejenosti individualne izkušnosti pojmi, ki tvorijo naš razumov sistem, predpolagajo miselsko sodelovanje celih generacij. Da bi mislili o verskih, нравnih, pravnih in gospodarskih stvarih tako, kot dejansko mislimo, v to ne zadošča izkušnost posameznikova. Vse naše individualno življenje je speto v obsežno organizacijo socialnih utvar, ki so do današnjega stanja dozorele le s tem, da se je v njih osredotočevalo intelektualno stremljenje vsega prejšnjega človeštva. Socialne inštitucije so sad človeškega sodelovanja; zato so tako trdne, trajne, neosebne in splošne in zato imajo tudi toliko avtoritete. Posameznik je le minljiv delec družabne celote, katera si je od nekdaj gradila svoje inštitucije; in posameznik, ki se je uprl avtoriteti družabno ustanovljenega verskega, нравnega, pravnega ali gospodarskega sistema, začuti svojo nemoč in zapuščenost. Zakaj družba ne olajšuje le življenja svojim udom, ona zato tudi terjaja popolne pokornosti. Družabno življenje donša dobrote, nalaga pa tudi dolžnosti. Posameznik čuti v onem idealnem ovzdušju kolektivne zavesti okrepitev, moralna solidarnost dviga; v duhu socialnih idealov živeč pozabljamo na svoje osebne težnje in v navdušenju, ki ga delimo z vso kolektiviteto, nam nobena osebna žrtev ni težavna. Ljudje se za svobodo svojega naroda spuščajo v boj na življenje in smrt; socialne in politične revolucije so vedno pomenjale nadčloveško samozatajevanje posameznikov in razmah k idealu i za ceno človeškega življenja. Veliki svetovni pokreti od prvega krščanstva do socializma so bili tak idealizem, ki je dvigal, razplamenjeval, prešinjal cele družbe; posameznik se je čutil sposobnega nadčloveških dejanj in njegovi osebni interesi so se umikali pred idealom celote, vse njegovo bitje je bilo v službi socialnega ideala. Kadarkoli se k socialnemu idealu dvignemo z neomejeno udanostjo, je naše življenje vselej prešinjeno od edine ideje in edine težnje, ki nadkriljuje vse osebne težnje.

Socialna filozofija, ki se opira o sociologično dognana socialna dejstva, pravi, da je bil dualizem čutnih predstav in razumovih pojmov, dualizem individualne empirije in socialnega idealizma, dualizem individualne zavesti in ko-

lektivne zavesti v filozofijah simbolizovan z dualizmom človeka in boga. Bog je bil simbol človeške družbe, bog je bil mistična apoteoza družbe. V primitivnih družbah je bil bog mišljen v prirodnih stvareh, v živalih in rastlinah. V kulturnejših družbah je bilo božanstvo shierarhizovano po družabni organizaciji; v antični demokraciji je bilo več bogov (politeizem), z Imperijem je bil dovršen verski sistem z enim, najvišjim bogom (monoteizem). Teizem in deizem, po katerih ekzistuje bog bodisi kot transcendentna moč v svetu vedno živo pričujoča, ali pa le kot prvi vzrok sveta, enako kot politeizem. po katerem je bog s svetom eno in isto, so le bolj filozofično izdelani monoteistični nazori. Vse to so simboli socialne dejstvenosti in pričujejo, da bodo teologične metafore kot izrazi nadosebne zavesti veljale tako dolgo, dokler ne postane znanstveno spoznanje njih pravega pomena in smisla splošno. Zato je tudi s tega stališča ateizem, ki boga sploh taji, zgolj materializem; kajti pomenjal bi dosledno i tajeenje socialnega idealizma.

Vsa razlika verskega dualizma in individualno-socialnega dualizma je v spoznavalni metodi. Nekdanja vprašanja o bogu in njega ekzistenci postajajo danes vprašanja o kolektivni zavesti, namesto teologičnih simbolov rabimo sedaj eksaktne znanstvene izraze, ki izkušajo zadesi dejstvenost socialnih pojavov. Prej so pravili bog in človek; danes pravimo družba in posameznik. Bile so božje in človeške stvari, svete in posvetne, vzvišene in nizke, — danes so to socialne in individualne stvari. Zediniti se in živeti z bogom in v bogu se pravi po naše postaviti se popolnoma v službo socialnih idealov. Kar je nekoč bil verski idealizem, je danes socialni idealizem. Dokler človeška misel ni zadela pravega značaja pojavov neorganičnega, organičnega, psihičnega in socialnega sveta, je ves svet in vse življenje zagrinjala v versko simboliko. Ko pa so se stvari začele pazljivemu mišljenju kazati, kakšne so dejansko, je začela padati poetična metafizika in simboli se umikajo točnim pojmom. Najkompliciranejši pojavi seve so mogli biti pronicnjeni šele, ko so se spoznali njih temelji, in tako se po prirodi in človeku končno prihaja do družbe, da se spozna njena samobitnost in zakonitost. Stvari sveta se v celoti ne preminjajo; izpopolnjuje se le človeško spoznanje. Od verske metode se napreduje do znanstvene metode. In kakor je bilo metafizično življenje osnovano na nekih metafizičnih predpolagah, tako bo tudi bodoča praksa zasnovana na neki metafiziki, samo da bo ta metafizika spekulativno usvršenje znanstvenega spoznanja.

Sedaj se vračam k vprašanju, na katera mora socialna filozofija odgovoriti, če naj bo sploh filozofija.

1. Ali izhaja socialna filozofija iz kakšne eksaktne vede? Pokazal sem, da se socialna filozofija gradi na faktih kolektivne zavesti, ki so ugotovljeni v sociologiji.

2. Ali je mogoča socialna metafizika? Iz dualizma posameznika in družbe se da najti razlaga za filozofične uganke od Platona do novoracionalizma in se da odgovoriti tudi na verska vprašanja: da je namreč bog le simbol socialne dejstvenosti.

3. Dualizem družbe in individija pomenja, da ima duševno delovanje empirično-racionalen značaj: čutne predstave so plod individualne zavesti, organsko-psihične zavesti, pojmi se tvorijo v kolektivni zavesti. Človeški razum je plod družbe. Pojmi so izraz socialne dejstvenosti.

4. Socialna filozofija je v trajnem stiku s strokovnimi vedami, zlasti socialnimi; kajti socialne človeške lastnosti so najvišja funkcija vsemirja in morejo biti tem popolneje pojasnjene, čim globlje pronicnejo strokovne vede.

Iz vsega izhaja zaključek za socialno etiko: kakor ne moremo razuma prevesti na golo individualno empirijo, tako tudi ne moremo npravnega ideala ponižati na golo orodje osebnega vžitka. Čim več živimo za vzvišene socialne ideale, tem bolj premagujemo svojo osebno slabost. In le življenje v socialnem duhu je npravno življenje in vredno, da ga živimo.

Pregled.

Literatura.

Gustav F. Steffen: Das Problem der Demokratie. Eugen Dietrich. Jena 1912.

Akoravno se nahajamo šele pri prvih korakih moderne demokracije, se kljub temu oglašajo izmed vrst meščanske inteligence zelo pogosto atavistični predsodki konservativnih malkontentov napram demokratični ideji. So to navadno ljudje, ki se drže načela, da so moderni ljudje egoistični utilitarci, in ki stojijo na stališču, da politika kot taka nima z etiko veliko opraviti, da mora biti celo v danih razmerah proti-

etična. Ti ljudje, ki hrepene zopet po nekaki novodobni aristokraciji diplomirane inteligence, se seveda ne morejo navduševati za demokratične ideje, katere niso kar nič prikladne ustrezati njihovim egoističnim interesom. Politikom te vrste bi dejala zelo dobro gor omenjena knjiga.

Ko ovrže Steffen vse konservativne predsodke napram demokraciji, pravi, da leži princip demokracije v ideji, da prihaja vsa družabna moč iz ljudstva ali naroda kot celote in da jo ljudstvo, oziroma narod izvršuje. Država je demokratska, ako njen pravni red, njena moč napram državljanom,

katera jih sili k izpolnjevanju zakonov, ne prihaja iz volje posameznika, ali klike, katerije ali pa razreda, temveč iz „volonté général“, iz kolektivne volje, iz volje vseh dospelih članov naroda. Demokracija pomeni vladno ljudstva, pomeni stanje, v katerem je narod kot enota na svoji zemlji svoj gospodar in da stremi za tem stanjem, ako ga še ni dosegel. Ako pravi italijanski sociolog Michels, da je moderna demokracija v resnici oligarhija, to je vlada nekaterih posameznikov, je pri tem popolnoma pozabil na skrajno komplikacijo sodobnega družabnega življenja, ki izključuje v sedanjih velikih državah ono demokratično vladno formo, ki je vladala v dobi primitivne kulture. Vlada v starih Atenah je bila lahko direktna, ker je bila državnica zelo majhna z malim številom državljanov, ker so bile gospodarske potrebe zelo male, ker je bila vsa produkcija in tehnika zelo enostavna in ker so končno vse fizično delo vršili sužnji. Danes je direktna demokratična vlada s narodnih celotah nemogoča. Ako se smatra demokracija za neposredno izvrševanje družabne moči potom državljanov, potem je demokracija danes še neizvedljiva. Ako se demokracija spremeni v oligarhijo, se temu ne pomore s tem, da se omeje funkcijonarji s predpisi, kako imajo vršiti svojo poslanstvo. Temu se pomore le s sistematično vzgojo k demokraciji. Ljudstvo je treba za demokracijo šele pripraviti; treba ga je zbuditi politično in gospodarsko, treba ga je navajati h kulturnemu sodelovanju in poučiti o odgovornosti mas. Tam, kjer leži sicer moč v ljudskih rokah, narodno bogastvo pa drži nekoliko malo posameznikov, tam ni prave demokracije. Oni, ki uzurpirajo vladno nad produkcijskimi sredstvi, so ravno taki tirani kakor oni, ki se polaste državne moči. In ako je proglasila demokracija v dobi velike revolucije in male produkcije svetost in nedotakljivost za-

sebne lastnine kot sveto ljudsko pravo, danes tega ne more več storiti. V naši eminentno tehnični dobi, ki vsvarja monopole na vseh gospodarskih poljih, mora biti demokrat, ako hoče biti dosleden, ako ne stremi samo za formalnim, temveč tudi za gospodarskim demokratizmom in ako mu je mar socialnega osvobojenja faktičnih producentov iz gospodarskega absolutizma, ob enem principijelno socialist, ker vse to bo mogoče le po radikalni reformi obstoječega gospodarskega reda v smislu socializma. Socializem je po definiciji Steffena princip dejstvenega poseganja družbe v uživanje gnotne produkčne posesti in v razdeljevanje dohodkov ter konsumiranja k dosegi kar največjega občnega blagostanja v danem časovnem obdobju. Steffen je proti temu, da bi se smatral pojem socializma za neizpremenljivo dogmo. Z gospodarskim, tehničnim in intelektualnim razvojem se bo razvijal tudi socializem. Sodeč po rezultatih znanstvenega raziskovanja je Steffen mnenja, da k odstranitvi uboštva in odvisnosti mas od privatno kapitalističnega absolutizma ni nujno potrebno, da se podružabijo vsa produkcijska sredstva, kakor zahteva to radikalni socializem. Je prepričan, da se pride k istemu cilju prej in sicer v tem slučaju, da država s primerno gospodarsko in socialno politiko regulira in kontrolira produkcijo, kar dela tu in tam že danes, in da prevzame gotove stroke produkcije v svoje roke tam, kjer bo to nujno in primerno. Steffen je dalje tudi mnenja, da ravno socialna politika, v kateri so videli liberalne stranke orožje proti socialni demokraciji in ščite v varstvo privatno-kapitalističnega družabnega reda, privede sedanji sistem do padca. Odkladanje boljše in pravičnejše dobe in usode delavstva šele na oni dan po zmagonosni socialni revoluciji smatra avtor za nesrečen fatalizem. Mesto tega brezplodnega čakanja, je treba že

sedaj s sistematičnim reformnim delom po gotovem načrtu, ki gre do najglobokejših korenin, korak za korakom prezidavati sedanji družabni red v smislu socializma in demokracije.

H. P.

Slovani v Združenih državah.¹⁾

I. Zgodovinsko se deli slovanško izseljevanje v tri dobe: prva do 1850. l., druga od 1850. do 1880. l., tretja od 1880. l. dalje. V prvi dobi (do leta 1850) se izseljujejo večinoma posamezniki, že v 17. stoletju, ki se pa kmalu asimilirajo ostalemu prebivalstvu. V večjem številu se naselijo Čehi in sicer Husovi privrženci, nadalje Poljaki v letu 1831. radi poljske ustaje, ravno tako je prineslo leto 1848. mnogo političnih beguncev. Oni, ki so potovali v Ameriko iz političnih vzrokov, so bili mnogokrat iz najinteligentnejših krogov. Statistika priseljenecv, ki je do leta 1850. zelo natečna, našteva v dobi tridesetih let 495 priseljenecv iz Poljske in 907 iz Ruske, Avstro-Ogrska se takrat še ne omenja. Statistika leta 1850 navaja 946 avstrijskih državljanov, najbrže so bili Čehi. Pred l. 1850. je število Slovanov v Ameriki zelo nizko, vzroki izseljevanja so bili v prvi dobi večinoma politični, v drugi dobi večinoma gospodarski, a zra-

ven tudi politični. Tako se je izselilo leta 1861. mnogo Poljakov radi poljske ustaje, l. 1866 pa mnogo Čehov in Poljakov radi avstrijsko-pruske vojne. Statistika druge dobe (1850—1880 nam daje sledečo sliko:

	Poljsko	Rusko brez Poljske	Ogrsko	Avstrija
1851-1860	1.164	457	—	—
1861-1870	2.027	2.532	484	5.916
1871-1880	12.970	38.838	9.960	63.009
Skupno	16.161	41.827	10.444	68.923

Slovansko naseljevanje torej stalno narašča v drugi dobi. Iz l. 1880 imamo sledeča števila:

Rojstna dežela češka	:	85.361
" " poljska	:	48.557
" " avstrijska	:	38.663
" " ruska	:	35.722
" " ogrska	:	11.526
Skupno	:	219.829

Češke naselbine. Prva češka naselbina je bila v St. Louis-u, kjer so imeli že leta 1854. svojo katoliško cerkev; kakor Texas, tako je bila tudi država Wisconsin posebno privlačna za češke in poljske izseljence, posebno pa Wisconsin, država, ki je ustanovila lastne agenture, izdajala propagandne spise itd., da bi si pridobila mnogo tujcev. Češke naselbine v mestih imamo v že imenovanem St. Louis-u in v New-Jork-u, kjer je naraslo število Čekov v dobi 1860—1870 od 1.487 na 8.093 ljudi, 1870—1880 se je to število pet do šestkrat povečalo, 1880—1900 pa komaj podvojilo. V Chicago najdemo že 1870. l. 6.277 Čehov.

Poljske naselbine: predvsem Texas, 1906. l. 16.000—17.000 Poljakov in Wisconsin, kjer je bila sezidana prva poljska cerkev l. 1858. 1850 do 1880 so sezidali Poljaki 85 cerkva: 17 v Texas-u, 16 v Wisconsin-u, 6 v

¹⁾ Emily Greene Balch: Slavische Einwanderung in den Vereinigten Staaten. Übersetzt von Dr. St. v. Philippovich. Leipzig u. Wien. Verlag Deuticke 1912 X + 187.

Delo, o katerem hočem poročati, je drugi del knjige, ki jo je napisala Emilj Grene Balch in ki nosi v originalu naslov: „Our Slavic Fellow Citizens“ (Naši slovanski sodržavljanji). V prvem delu, ki ni izšel v nemškem prevodu, preiskuje pisateljica vzroke slovanškega izseljevanja. Obiskala je v ta namen one avstro-ogrsko dežele, iz katerih se največ Slovanov izseljuje, tako opisuje odnose, v katerih žive Slovani Hrvaške, Slovaške, Dalmacije itd. Slovansko izseljevanje iz Avstro-Ogrske znaša 70% celokupnega slovanškega izseljevanja.

Missouri. Število Poljakov je zrasto posebnost v 1860. do 1870. l. (Prirastek 7.000); 1870—1880: 34.000; 1880—1890: 99.000; 1890—1900: 236.000.

Slovenci: Prvi Slovenec ni potoval niti iz političnih niti iz gospodarskih vzrokov v Ameriko — bil je to goreči misijonar škof Baraga, kateremu posvečuje Balch skoraj dve strani. Izvzemši Barago in druge duhovnike-misijonarje najdemo Slovence še precej zgodaj v Ameriki raztresene po deželi, tako n. pr. najdemo potomce Slovence, ki je prišel že leta 1856. v Calumet, Michigan; v Chicago in Jowo pridejo Slovenci prvič leta 1863, 1866. v Brockway, Minnesota, 1868. v Omahu, 1873. v Joliet, 1878 prvič v New York, a do leta 1893 v pičlem številu. Glavno naseljevanje Slovencev v Ameriko se je vršilo v tretji dobi, po letu 1880.

Razdelitev Slovanov leta 1880. V tem letu najdemo Slovence že v vseh državah, izvzemši New Hampshire. New York: 32.000 ljudi, ki so rojeni na Avstrijskem, Poljskem, Češkem, Ogrskem, med njimi še precej veliko število, ki niso Slovani. Wisconsin: 24.000 skoraj izključno Slovani, Illinois samo 500 manj nego Wisconsin; Minnesota, Jowa, Nebraska in Ohio po 11.000 do 13.000; Michigan nad 8.000 (med njimi nad 5.000 Poljakov); Pennsylvania, New York po 1000; Kansas 4000, Kalifornija nad 3000; Dakota 1.300. Glavni kontingent Slovanov se nahaja v sosednjih državah kakor Illinois, Jowa, Wisconsin, Minnesota, Michigan itd., Čehi so tvorili 70%.

II. V tretji dobi (od l. 1880. dalje) niso več Poljaki in Čehi po številu na prvem mestu, ampak drugi slovanski narodi; sicer nam pa tudi v začetku tretje dobe ameriška statistika ne podaja povsem pravilne slike, ker navaja do l. 1898. samo deželno zadnjega stal-

nega bivanja, ne pa narodnosti. Slovaki in Malorusi se izseljujejo v večjem številu v začetku osemdesetih let — nekoliko kasneje pa Jugoslovani. V prejšnjih dobah sta bila zlasti dva vzroka merodajna za izseljevanje: v prvi vrsti možnost dobiti zemljo po nizki ceni, ako že ne popolnoma zasteni; v drugi vrsti pa večja politična in verska svoboda. Sčasoma pa izgubijo ti vzroki svojo veljavo, ker postane nemogoče dobiti zemljo po nizki ceni, na drugi strani se pa poboljšajo politične razmere v zapadni Evropi. Krepkemu industrijalnemu razvoju Združenih držav, posebno po meščanski vojski, je sledila vedno večja potreba po delavskih močeh. zlasti po cenenih. Izseljevanje so torej provzročili podjetniki, ki so pošiljali celo svoje agente, da najamejo delavce včasih tudi potom pogodbe, kar je bilo popolnoma postavno, dokler ni izšel l. 1885. zakon, s katerim je bil uvoz delavcev potom kontrakta prepovedan. Prvi delavci potom kontrakta so se najbrže naselili v Pennsylvaniji. Značaj novejšega slovanskega pritoka je bil torej povsem drugačen od starejšega. Večino so privabile visoke plače in so se zategadelj napotili priseljenci v one kraje, kjer je bila potreba po neprestanem napornem delu. Tako so se zbirali delavci večinoma v onih krajih, kje so obstojale mine, plavži in tovarne. Poljedelska kolonizacija stopa popolnoma v ozadje, zastopana je še po Čehih in Poljaki. V tej dobi nastanejo tudi velike kolonije v mestih.

(Konec prih.).

Iz časopisov in revij.

V decembru preteklega leta je prinesel realistični češki dnevnik „Čas“ članek, ki je izšel prvotno v „Čechische Revue“ pod naslovom „Die Vergeistigung des Socialismus“ in ki ga je napisal prof. dr. B. Foustka, sociolog, ki je izšel iz Masarykovega realizma. Članek je zanimiv po svojem prvem, nepole-

mičnem delu, kjer izraža pisatelj odkrito svoje simpatije, ne samo glede stremljenja in boja socialističnega delavstva, temveč tudi glede poslednjih socialističnih ciljev, in to kot realist.

Prof. Foustku je socializem poskus novega svetovnega in življenjskega nazora, ki ga smatra za nekaj živečega, kar se ne more strniti v dogmo, ampak se stalno razvija. Priznava, da ima socializem trdne temeljne principe, ki se ne menjajo. To je pred vsem princip socializacije, t. j. podružabljenje gmočnih podlag življenja. Priznava smerodajni pomen marksizma in njegov vpliv na socialistična stremljenja. Po njegovem mnenju današnjemu socializmu prvotni marksizem nič več ne zadostuje, danes ne gre več za krizo marksizma, temveč se pripravljata nekak preporod socializma. „Pričelo se je znašati skupaj stavbeno kamnje k bodoči socialistični zgradbi“.

V tem še ni enotnega sistema; le začasno, drobno delo je, ki pa je potrebno: načrti za posamezne konkretne naloge gospodarske socializacije. Formulirajo se razna nova vprašanja socialistične politike, razmerje socializma k državi, rodbinske razmere, narodne, umetniške, vzgojne, moralne itd. S tem se širi vedno bolj in bolj sfera socializma. Na ta način se vrši skoraj nevidljiva izpremena socialističnega svetovnega nazora. Pri navidezno trdnem trajanju stare forme obstoja dalekosežen razvoj. Karakteristična poteza tega razvoja je videti v odklonu od prvotnega primitivnega materijalizma in v nadaljevanju zduševljenja socializma. Ne sme se misliti, da bi bilo s tem gospodarsko vprašanje potisnjeno na drugo mesto, temveč začenja se priznavati, da gospodarski cilj ni zadnji cilj socializma, ampak le sredstvo k višjemu cilju, k osvobojenju in shumaniziranju človeške družbe. Spoznava se, da narodnost, pravo, politika, etika, umetnost in verstvo niso samo refleksi gospo-

darskih razmer. Priznava se pomen idealizma v delavskem gibanju. Ako se prvotni Marksov historični materijalizem ni dovolj oziral na te intelektualne faktorje, se ne sme to — kar prof. Foustka posebno poudarja — očitati Marksu in njegovi dobi, ki še ni bila zrela za podobne ideje.

Sedanji socializem odgovarja sedanji zrelejši dobi in ima tendenco dopolniti to, kar se je prvotno izpustilo. To se ne javlja samo v tem, da se v sfero socializma pritegujejo tudi нравni, umetniški in filozofični interesi, temveč tudi v tem, da se deluje k zboljšanju človeka. Z uresničenjem novega gospodarskega reda ne bi bila še dograjena socialistična družba, ako bi ne bilo temu primerno socialistično vzgojenih, novih ljudi. Mnogokrat je slišati ugovor, češ socialistični ideal je krasen, a radi npravne nepopolnosti ljudi neizvedljiv. Prof. Foustka pa veruje kot realist v njegovo uresničenje: „za prihod socialističnega družabnega reda ni svet še dovolj zduševljen, in to niti v milijonskih masah proletarijata niti v ostalem občinstvu. Socializem ne prekorači močnosti intelektualnega, čutnega in npravnega spopolnjevanja družbe. Ona mera občanskih in družabnih čednosti, ki tvorijo nujni duševni predpogoj k sožitju v novem socialnem redu, je dosegljiva.... Da, gotovo, premena gospodarskega reda je nujna. Zato je treba z vsemi praktičnimi sredstvi pripravljati tla novemu gospodarskemu redu... Predpogoj demokratizacije in socializacije družbe je preporod človeka. Človek novega socialnega reda, mora biti razumnejši, boljši in moralnejši — ne pravim, da mora biti popoln — ali biti mora vsaj boljši, nego se nam javlja glede svojega duševnega povprečja v današnji liberalistični družbi“.

„Ne smemo torej fatalistično čakati“, — pravi dalje prof. Foustka — da nastane nova družba z razvojem gospodarskih sil, „temveč mi

moramo z zavednimi duševnimi silami krepiti ta razvoj“.

Kakor je razvidno, veruje realist prof. Foustka v uresničenje sodobnih socijalističnih idealov. Kar pa pravi o marksizmu, velja seveda tudi za češki realizem; kajti tudi ta podlega premeni in se razvija. In zato se ni čuditi, da je zapustil prof. Foustka kot socijolog buržoazno sfero fatalističnih sanjarij in neplodnega kritikarstva in začel misliti odkrito in pozitivno socijalistično. H. P.

Došle knjige.

Jan. Ev. Štuhec: Slovenska narodna mladina. Muršček-Kapela 1912. Založil in izdal pisatelj. Str. 452.

Ljudevit Furlani: O najvažnejših političnih in socijalnih strankah in strujah ali kratek uvod v praktično politiko. V Celju 1912. Cena K 2.50, po pošti K 2.70. (Ljudska knjižnica VI.—X. zvez.) Str. 142.

Knjige Matice Slovenske za l. 1912:

1. Zbornik, XIV. zv. Uredil dr. Fr. Ilešič.

2. Zabavna knjižnica, XXIV. zv. (Fr. Milčinski, Zločinci; Životopisi mladih zanikarnežev; dr. Iv. Lah, Mojster Roba; Jos. Premk, Madež.)

3. Knezova knjižnica, XIX. zv. (dr. Fr. Detela, Tujski promet, Povest.)

4. Radivoj Peterlin-Petruška, Po cesti in stepi. Pesmi.

5. Iz svetovne književnosti, VIII. zv. (Dostojevski-Levstik, Zapiski iz mrtvega doma.)

6. Letopis za l. 1912.

Domača knjižnica 1913. Seznam knjig. Zal. Ig. pl. Kleinmayr & Ferd. Bamberg, V Ljubljani. 1912. Zastonj in poštnine prosto.

Dr. Niko Županič, Altserbien und die albanesische Frage. 2. Auflage. Wien 1912. Anzengruber-Verlag. Str. 55.

Od uredništva.

Z današnjo številko odlagam uredništvo Naših Zapiskov. Razlogi, ki so me dovedli do tega, so čisto zasebne vrste. — Prijetna dolžnost mi je, da se zahvalim vsem dosedanjim sotrudnikom za duševno podporo, ki so jo listu in meni dajali. Nikdar nisem pričakoval, da bomo na Slovenskem vzdržali socialno revijo, ki postaja sedaj socialistična revija, skozi celo desetletje. Hvala sotrudnikom — šlo je! In pojde tudi v prihodnje!

Uredništvo prevzame s. dr. Henrik Tuma v Gorici.

V Gorici 28. II. 1913.

Dr. Ant. Dermota.

